INTRODUCTION TO A THEORY OF CONCEPTOLOGY

Doina Butiurca
Assoc. Prof., PhD, Sapientia University of Cluj-Napoca

Abstract:The concept and the term are two different facets belonging to the same coin It is the assertion from which our study starts.A concept cannot be known in itself. It is a mental representation, a cognitive unity, product of generalization/abstractization of objects in the real world. Among the objectives of the research are: defining the status of the concept in contemporary terminology, its features/ characteristics established according to certain criteria (e.g. univocality criterion, clarity criterion, pertinence of research criterion-essential and complementary concepts. According to the criterion of relation of the concept to the designated object, its characteristics can be intrinsic and extrinsic. The concept is defined in two logical dimensions, fundamentally opposed: extension and intension, at corpus level. When the term is used in an utterance and signifies an object through its property, extension may correspond to reference. Approaching the concept from the perspective of specialised discourse, of reference versus referent are objectives that will be tackled also.The research method is contrastive vs conceptually descriptive and semantic.The conclusion of the research is that there are numerous ontological relations between terminology and ontology, based on the contact between concepts (part-whole relationship, cause-effect relationship, partitive relations, etc) which deserve special theoretical consideration.

Keywords: conceptology, relationships between concepts, intrinsic, extrinsic, sense

Conceptul şi termenulsunt două faţete diferite, aparţinând aceleaşi monede.Este aserţiunea de la care porneşte studiul nostru. Un concept nu poate fi cunoscut în sine. Este o reprezentare mentală, o unitate cognitivă, produs al generalizării/ abstractizării obiectelor lumii reale. Definirea statutului conceptului în terminologia contemporană, trăsăturile/ calităţile conceptului stabilite după anumite criterii, dintre care: criteriul univocităţii, criteriul clarităţii, criteriul pertinenţei (concepte esenţiale şi complementare) reprezintă câteva dintre obiectivele cercetării. După criteriul relaţiei pe care conceptul o menţine cu obiectul desemnat, caracteristicile pot fi *intrinseci* şi *extrinseci.* Conceptul se defineşte în virtutea a două dimensiuni logice, fundamental opuse: extensiunea şi intensiunea, la nivelul corpusului. Când termenul este utilizat în enunţ şi când semnifică un obiect prin intermediul unei proprietăţi, extensiunea poate corespunde referinţei.Abordarea conceptului din perspectiva discursului specializat, a referinţei vs a referentului sunt alte obiective pe care le propunem spre abordare. Metoda de cercetare este contrastivă vs descriptiv conceptuală şi semantică.

BDD-V4539 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:49:20 UTC)

Concluzia cercetării este că între terminologie şi ontologie se stabilesc numeroase relaţii ontologice, bazate pe contactul dintre concepte(relaţia parte-întreg şi relaţia cauză-efect, relaţiile partitive etc) care ar merita o aprofundare teoretică specială.

Aşa cum s-a mai spus (Wüster 1968; M. T. Cabré 1998; Loic Depecker 2005; Angela Bidu-Vrănceanu 2007; Fr. Gaudin 2003 etc) conceptul este un ansamblu de trăsături unitare care definesc o clasă de obiecte desemnate printr-un termen. Conceptele nu există în realitatea extralingvistică. În lumea materială, determinată spaţial şi temporal există doar obiectele pe care omul de ştiinţă, printr-un proces de abstractizare le transformă în sisteme conceptuale.
Dintre *calităţile conceptului*, reţinem doar două: 1. *claritatea*. Un concept se defineşte prin claritate dacă omul de ştiinţă / receptorul recunoaşte realitatea pe care o desemnează.2.*univocitatea*. Un concept poate fi considerat ca având trăsătura univocităţii numai dacă receptorul/ specialistul poate distinge între realitatea desemnată de concept şi o altă realitate, exterioară acestuia. În caz contrar, conceptul se caracterizează prin ambiguitate, pierzând calitatea de unitate fundamentală a limbajului specializat, în discurs. „Credit", deşi este clar pentru toată lumea, devine un concept deosebit de confuz într-un enunţ de tipul: „Are credit", dacă nu este monoreferenţializat în contextul de comunicare (credit la telefonul mobil? împrumut la bancă? credibilitate morală în faţa concetăţenilor?).
Conceptul, pentru a putea funcţiona trebuie să intre în corelaţie cu alte concepte, să formeze structuri la nivelul „câmpurilor conceptuale"(M. T. Cabré 1998), să formeze sisteme noţionale organizate. Organizarea conceptelor nu se realizează linear. Există o ierarhie a cunoaşterii ştiinţifice, teoretizată, printre alţii de Loic Depecker: „La relation entre concepts, particulièrement les relations génériques (genre-espèce), partitives(partie/ tout; tout/ partie), temporelle et topologiques permettent de lier ces concepts en des sistèmes de concepts facilitant les correspondances entre langues"(Loic Depecker 2005:13).
Conceptul se defineşte în virtutea a două dimensiuni logice, fundamental opuse: extensiunea şi intensiunea. Conceptul de *extensiune* este utilizat în semantică şi în terminologie. În descrierea sensului, conceptul presupune enumerarea tuturor elementelor unei clase de obiecte. *Extensiunea* unui concept precum ec.„salariu" corespunde denotaţiei termenului care desemnează obiectul (obiectele) de care semnul este legat: *salariu amânat/ salariu anual garantat, salariu brut, salariu colectiv, salariu de bază, salariu de referinţă, salariu fictiv, salariu lunar,salariu mediu, salariu nominal* etc. În terminologie, o disciplină prin excelenţă nominală în desemnare, extensiunea se realizează doar în funcţie de substantiv (concret, abstract, masiv, colectiv etc), mai rar în funcţie de alte părţi de vorbire, aşa cum se întâmplă în lexicul comun, unde extensiunea se poate preciza în funcţie de partea de vorbire reprezentată: „extensiunea unui adjectiv ca *alb* este constituită de totalitatea obiectelor (reale sau posibile) caracterizate prin proprietatea „alb"; un verb ca *a merge* desemnează totalitatea obiectelor (reale sau posibile)care intră sub incidenţa conceptului a merge" observa Angela Bidu- Vrănceanu(DSL 2005:210).

Când termenul este utilizat în enunţ şi când semnifică un obiect prin intermediul unei proprietăţi, extensiunea poate corespunde referinţei.

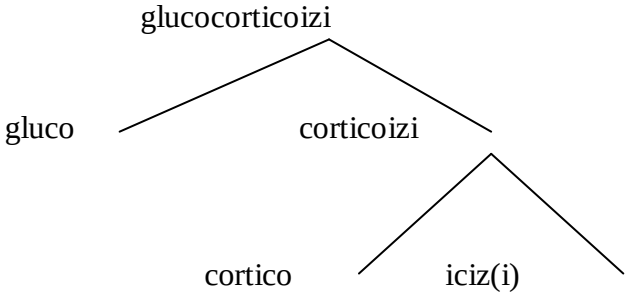
Intensiunea, opusă extensiunii defineşte o categorie de obiecte printr-un ansamblu de proprietăţi definitorii. Conceptul „salariu"desemnează suma proprietăţilor intrinseci şi extrinseci prin care se defineşte contravaloarea muncii prestate: salariul de bază, indemnizaţiile, sporurile, alte adaosuri (caracteristici intrinseci); salariu oferit în baza unui contract de muncă între angajat şi angajator; tipuri/ clase de salarii(caracteristici extrinseci).Intensiunea este aşadar, în cazul

BDD-V4539 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:49:20 UTC)

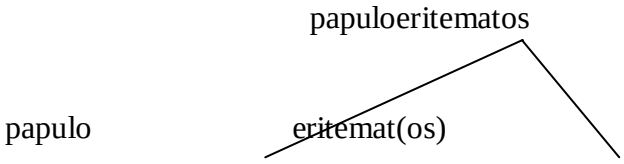
nostru, conceptul de „salariu" sub incidenţa căruia cad toate tipurile de salarii, ce aparţin extensiunii. Există diferenţe între modul de exprimare a intensiunii la nivelul lexicului şi la nivelul terminologiei. În terminologie, intensiunea se poate exprima nominal, prin substantive-termeni, în general, spre deosebire de domeniul lexicologiei, unde intensiunea se poate preciza diferit, în funcţie de părţile de vorbire pe care le reprezintă cuvintele.În lexicologie, pentru substantive, intensiunea se încadrează în ceea ce în logică numim „concepte generale".În terminologie însă, pentru substantivul-termen, intensiunea nu se încadrează numai în conceptele generale, dacă avem în vedere caracteristica prin excelenţă nominală în denominare, a terminologiei.

Termenii şi/ sau constructele metaforice asociate respectă principiile binare de combinare (Wüster 1968; M. T. Cabré 1998): pe de o parte, metafora structurală, pe de altă parte, conceptele compatibile care definesc univocitatea termenului nou creat, organizate după acelaşi tipar binar:

med. glucocorticoizi: *gluco*-(dulce)+ *cortex*- (scoarţă)+ *eidos* (formă)

med. papuloeritematos: *papula*(bubă) + *etithematos*(roşeaţă).

După criteriul pertinenţei, caracteristicile conceptelor au fost clasificate în *esenţiale* şi *complementare*: „Les caractères essentieles d`un concept sont ceux qui décrivent son essence, et qui sont indispensables pour la décrire" // „Les caractères non essentieles ou complémentaires d`un concept comportent des éléments non pertinents à la description" (M. T. Cabré 1998: 170).

După criteriul relaţiei pe care conceptul o menţine cu obiectul desemnat, caracteristicile pot fi *intrinseci* şi *extrinseci*: „Les caractères intrinsèques d`un concept sont ceux qui sont liés à sa description comme représentant une classe: forme, couleur ou moyen, dans le cas des noms d`objets : type d`action, de sentiment ou processus, dans le cas des verbes etc" // „Les caractères extrinsèques d`un concept, par rapport aux intrinsèques, sont externes à sa définition comme classe: fonction, origine, destination, localisation, inventeur etc"(ibidem:171).Iată câteva exemple din domeniul medical:

anizocitoză

a. caracteristici intrinseci
   - inegalitate a diametrelor celulare;

BDD-V4539 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:49:20 UTC)

- face referire la un tip de celule definit;
- eterogenitate a diametrului hematiilor pe frotiul sanguin.

b. caracteristici extrinseci
- coexistenţa de macrocite şi microcite cu aplatizarea curbei Price-Jones.

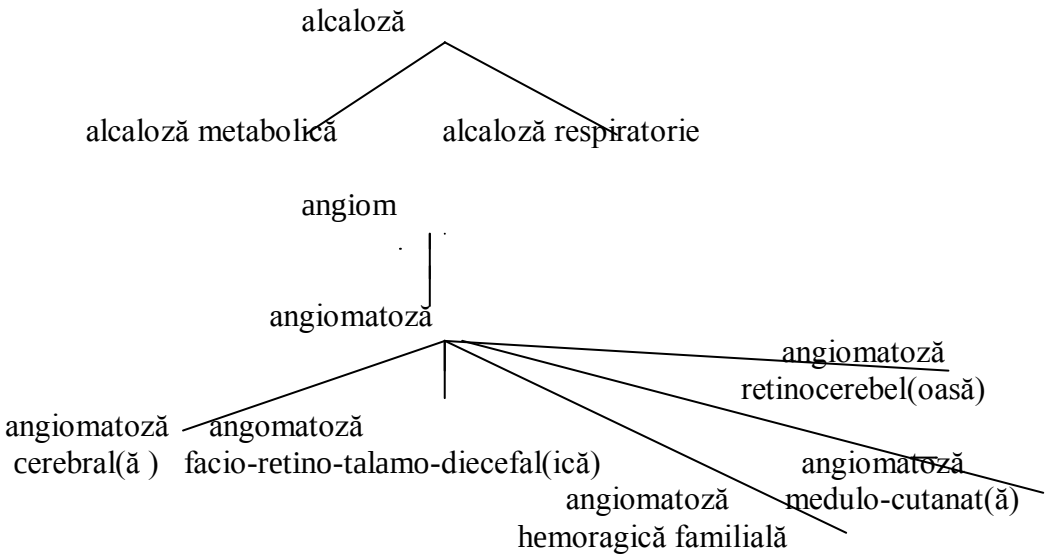
semnul evantaiului

a. caracteristici intrinseci
- mişcare de abducţie şi de îndepărtare a ultimelor patru degete;
- apare ca răspuns la stimularea plantară;

b. caracteristici extrinseci:
- semn Dupré

Caracteristicile extrinseci sunt relevante în sfera conceptuală a semnelor şi a sindroamelor, a bolilor al căror nume este legat, de regulă, de un inventator/ cercetător/ practician/ pacient: boala Addison (Addison Thomas, medic englez, Londra, 1795-1860), boala Anderson/ sindromul Anderson (A.C. Anderson, medic australian contemporan).

După criteriul relaţiilor dintre concepte, acestea pot fi: dependente şi independente. Felber (Felber 1987:100) arăta faptul că, în ordine strict ierarhică, caracteristicile superioare ale conceptelor preced caracteristicile subordonate. Iată câteva exemple excerptatate din terminologia medicală:

Tipuri de relaţii

Între terminologie şi ontologie se stabilesc numeroase relaţii al căror numitor comun este cunoaşterea naturii existenţei înseşi. M.T. Cabré realizează distincţia între două tipuri de relaţii ontologice bazate pe contactul dintre concepte: relaţia parte-întreg şi relaţia cauză-efect (M.T. Cabré 1998:179).

Relaţiile partitive indică, dintr-o perspectivă generală, legătura dintre întreg şi elementele sale constitutive. Este o relaţie de coordonare, unde x,y, z sunt elemente constitutive ale lui A: x face parte din A; y, z fac parte din A; A constă din x,y, z. Literatura de specialitate acceptă două tipuri de relaţii partitive: a.relaţii care există între întreg şi părţile sale componente:

BDD-V4539 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:49:20 UTC)

Relaţia cauză-efect se realizează pe linia timpului, fiind una de continuitate, în sens general. Este o relaţie complexă, neliniară şi neunivocă, în care cauzele interacţionează în producerea efectelor, iar efectele au un rol activ în raport cu suma de cauze care le provoacă. Cauza şi efectul se află într-o relaţie de determinare reciprocă.În domeniul ştiinţelor medicale relaţia cauză-efect este cel mai bine pusă în valoare în sfera „boli".Acest tip de relaţie se poate manifesta deopotrivă:

a. la nivelul teoretic, al *conceptelor generale*: viroza este efectul, virusul este cauza;
b. la nivelul *conceptelor specifice*: febra galbenă este efectul, virusul Amiral este cauza; febra hemoragică de Argentina, transmisă prin contact cu rozătoarele este efectul, virusul Junin este cauza/ agentul patogen etc.

În domeniul medical, relaţia cauză-efect poate fi de coexistenţă, mai ales în sfera *bolilor cu incubaţie lungă* (luni sau ani), chiar dacă o cauză precede temporal efectul: *virusul lent* este asociat etiologic unor boli cu incubaţie lungă, în general cu prognostic sever; *virusul latent* care, iniţial, provoacă o infecţie cu semne minore sau asimptomatică etc.

Există numeroase alte forme de manifestare ale relaţiilor partitive, dintre care: materie-obiect; loc-regiune; producător-piaţă, etapă-proces etc.

Câmpuri conceptuale

Cercetate în relaţiile lor cu ansamblul, conceptele/ constructele metaforice din domeniul medical nu sunt unităţi izolate, indiferent dacă referirea se face la boli, simptome/ semne, tratament, domeniu, subdomeniu.Este o caracteristică ce trădează, dintr-o perspectivă extrinsecă competenţa de conceptualizare, abilitatea omului de ştiinţă de a participa la actul de cunoaştere în domeniu, prin crearea unui sistem coerent de constructe mentale. Un concept poate stabili relaţii cu numeroase alte concepte, formând ceea ce M. T. Cabré numea „un champ notionnel". Câmpul conceptual al *Cardiologiei*, de exemplu, este format dintr-un ansamblu general de noţiuni organizate arborescent în ansambluri şi subansambluri structurale, acestea din urmă, alcătuite la rândul lor, din alte subansambluri supraspecializate. Pe de o parte, câmpul noţional general al subdomeniului, bazat pe conceptele NA - *cardia, anevrism, angină, arteră, atriu, auricul, duct, ischemie, miocard, pericard* etc. Pe de altă parte, subansamblurile noţionale ale remediilor, imagisticii din domeniul cardiologie etc. În limba greacă comună *kardio-, kardia/ kardi-, kardie* (cf. *καρδίη,-ης*) era utilizat cu sensul de „inimă" dar şi cu acela de „suflet, spirit, gândire, inteligenţă, stomac"(Gioroceanu 2008: 65). Înainte de a deveni o imagine abstractă în ştiinţă („domeniu care se ocupă cu studiul fiziologiei şi patologiei aparatului cardio-vascular"), *kardia* avea o puternică încărcătură subiectivă, plurivocă.
Subansamblul bolilor de inimă cuprinde concepte, constructe metaforice, dintre care: *capilarită, cardiomegalie, sindrom Da Costa, decompensare cardită, endocardită, fibrilaţie auriculară, miocardiopatie, necroză ischemică, nevroză cardiacă, valvulopatie* etc.

Aşa cum s-a mai spus (Felber 1987; M.T. Cabré 1998; I. Stengers/J.Schlanger 1989; Angela Bidu-Vrănceanu 2013 etc), baza organizării conceptelor o reprezintă în terminologie câmpurile noţionale specializate. Avantajele organizării terminologiei în câmpuri noţionale au fost sintetizate după cum urmează: câmpul noţional permite elaborarea unei terminologii controlate şi coerente, care ajută la aprofundarea cunoştiinţelor specializate; permite controlul

BDD-V4539 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:49:20 UTC)

relaţiilor între concepte aparţinând aceluiaşi domeniu; permite verificarea echivalenţelor între termeni din diferite limbi; acceptă elaborarea definiţiilor într-o manieră sistematică; permite accesul uşor la informaţie; permite crearea de termeni noi, mai bine adaptaţi la denumirea altor concepte aparţinând aceluiaşi domeniu (M.T. Cabré 1998: 181).

BIBLIOGRAPHY

ASSAL J.-L 1995: J.-L, Assal, *La métaphorisation terminologique* în *Terminology Update* 1995 XXVIII-2.

BANDLER, R.1975: Bandler R., Grinder J., *The Structure of Magic*, Science and Behavior Boocks.

BATTIELLO, G. 2007: Battiello G., *Cognitive-behavioral therapy and metaphor*, Perspectives in psychiatic Care.

BUHLER, K.1934: K. Bühler, *Sprachtheorie*. Gustav Fischer Verlang, Jena, Stuttgart, *Theory of Language:The representational function of language*, traducere de D.P. Goodwin, John Benjamins, Amsterdam.

BUTIURCA, D. 2011: Doina Butiurca, *The conceptual metaphor and the cultural substrate*. Editions Prodifmultimedia, Paris.

CABRE, M., T. 1998: Maria Teresa Cabré, *La terminologie*, traducere din catalană, Monique C.Cormier şi John Humbley, Armand Colin, Les Presses de l`Université d`Ottawa, Armand Colin.

COŞERIU E.2009: Eugen Coşeriu, *Omul şi limbajul său*, Editura Universităţii Al.I.Cuza, Iaşi.

DEPECKER L. 2002: Depecker Loic, *Entre signe et concept. Eléments de terminologie générale,* Presses Sorbonne Nouvelle, Paris.

ERICKSON, M.1989: Erickson, M., *The nature of sugegstion and hypnosis*, Irvington Publishers.

FREUD, S 1980: Sigismund Freud, *Introducere în Psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză.Psihopatologia vieţii* cotidiene, traducere, studiu introductiv şi note dr. Leonard Gavriliu, EDP, Bucureşti. http://www.scribd.com/doc/18768766/Sigmund-Freud-Introducere-in-Psihanaliza

HUMBOLDT 2008: Humboldt, Wilhelm von, *Despre diversitatea structurală a limbilor şi influenţa ei asupra dezvoltarii spirituale a umanitatii*, versiune în limba română, note, traducere, bibliografie şi index Eugen Munteanu, Humanitas, Bucureşti.

LEART P. 1995 : Leart Pierre, *Les languages spécialisées*, Presses Universitaires de France, Paris.

MILICĂ, Ioan, 2013: Ioan Milică, *Metafora ştiinţifică,Trăsături, tipuri şi funcţii ale metaforei în discursul ştiinţific*, în *Lumi discursive*, Editura Junimea Iaşi.

OLIVEIRA I. 2002 : Oliveira, Isabelle – *Spécificité de la langue de spécialité à partir de la métaphore*, in Actes de GLAT (Groupe de Linguistique Appliquée des Télécoms) «Langues spécialisées et besoins spécifiques:

RICOEUR, Paul1984: PaulRicoeur *Metafora vie*, traducere de Irina Mavrodin, Univers, Bucureşti,1984.

SAUSSURE, Ferdinand de 1998 : Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, traducere şi cuvânt înainte Irina Izverna Tarabac Polirom, Iaşi.

BDD-V4539 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:49:20 UTC)